روشنای «فردوسی»

مرور تاریخچه قدیمی‌ترین دانشگاه شهر به مناسبت هفتادمین سالروز تأسیس آن

دانشکده علوم و چاپخانه دانشگاه، دهه ۴۰

خلخالی- سعادتمند| دانشگاه فردوسی مشهد که زمینش قدم‌های افراد نامدار بسیاری را در روزگار هفتاد ساله‌اش شمرده و خاطره‌ها از چهره‌های ماندگار شهر در سینه دارد، امروز ورود به هشتمین دهه را کنار استادان دیروز و امروزش جشن می‌گیرد، همین مناسبت سبب شد تا مروری داشته‌باشیم بر تاریخچه این مکان پرخاطره و پرافتخار.

با خاطرات ۵۴ دانش‌آموخته برجسته دانشگاه فردوسی مشهد

استاد شفیعی کدکنی و ماجرای ورودش به دانشکده ادبیات

شاگرد اول بودم

من اصلا به دبستان و دبیرستان نرفتم. آرزو داشتم کیف داشتم و مثل همه به مدرسه بروم اما مقدمات را در منزل خواندم و بعد در کلاس‌های طلبگی حاضر شدم و بسیار جدی هم خواندم. بنابراین خیلی دیر به فکر دانشگاه رفتن افتادم اما دروس طلبگی را پیش مطالعه می‌کردم و متلاوقتی در محضر درس آیت‌ا... میلانی ظاهر شدم می‌دانستم چه می‌گوید. فکر مدرک گرفتن نبودم. وقتی در کنکور شرکت کردم بیست و سه سالم بود. روز اول که رفتم دانشگاه دیدم شاگرد اولم. برای من این مسئله طبیعی بود؛ چون مقالاتی که من طلبه بودم در روزنامه خراسان آن‌ها را به دانشجویان دانشکده ادبیات رفرنس می‌دادند. بنابراین برای من طبیعی بود اما مردی عظیم‌الشأن در فرهنگ ملی و خراسان و دانشگاه یعنی مرحوم استاد دکتر علی‌اکبر فیاض، وقتی که اعلام شد من شاگرد اول شدم، حکم کارمندی حقوق بگیر ماهانه برای من گرفت که کتاب‌های عربی دانشکده عربی دانشکده ادبیات را کاتالوگ کنم که این مسئله برای من خیلی ارزشمند بود. دکتر فیاض با این کارش حق بزرگی بر گردن من دارد و لطف بزرگی به من کرد و مرا در جهتی که داشتم، تقویت کرد چون بودن من در کتابخانه باعث شد مطالعات من وسیع‌تر شود و این برای من خاطره‌ای عزیز و سازنده است. من هیچ وقت لطف شادروان دکتر علی‌اکبر فیاض را فراموش نمی‌کنم و کاش دانشکده ادبیات تندیسی از ایشان بسازد و آن را در ورودی دانشکده نصب کند تا دانشجویان ایشان را بشناسند و قدر زحماتش را بدانند.

فردوسی برایم تکرار ناپذیر بود

داریوش ارجمند از روزگار دانشجویی اش می گوید

دانشگاه فردوسی به سبب قرابت با حرم امام‌رضا(ع) دانشگاهی تکرارناپذیر است. استادانی نظیر شریعتی، یوسفی، بهزادی و غیره نیز انسان هایی تکرارنشدنی هستند؛ زیرا تنها اهل علم و آموزش نبودند و با روح ما سروکار داشتند. در دانشگاه فردوسی مشهد دانش آموختم و شاگرد بسیاری از اساتید ازجمله دکتر علی شریعتی بودم و درحقیقت هرچه آموختم از او آموختم.

سال ۴۹ در اولین جشنواره هنری دانشجویان کشور در شیراز تیم هنری ما در تئاتر جایزه اول را گرفت و قبل از انقلاب در راسم مدال بازیگری گرفتم؛ تمام این موفقیت ها برای این پیش آمد که بتوانیم ما در این دانشگاه بسیار مستحکم بود. درواقع تئاتر دانشگاهی را از این دانشگاه به سوی تمام دانشگاه‌های ایران پرتاب کردیم؛ اولین نمایش مذهبی را با عنوان «یک بار دیگر ایوذر» با مرحوم رضا داشور به برکت حضور دکتر علی شریعتی در این دانشگاه به روی صحنه بردم. در آن زمان، دانشگاهیان دچار عادت و زمان‌زدگی نبودند و از زمان خود جلوتر بودند؛ درواقع آنچه درزمینه هنر بعد از دانشگاه مشهد شناختم و دریافتم به لطف آن سعه صدری بود که در استادانم در این دانشگاه وجود داشت. دانشگاه فردوسی سنگ‌بنای زندگی مشترک من نیز شد و همسر خانم یغمایی هم کلاس من بودند و رقیب درسی بودیم؛ البته این رقابت عجیب‌وغریب با ازدواج تعطیل شد. افتخار می کنم من و همسرم دانش‌آموخته دانشگاه فردوسی مشهد هستیم و ارزو دارم درکنار کارهای علمی، برنامه‌های فوق برنامه هنری در دانشگاه مشهد احیا شود و دانشجویان فردوسی به یاد بیاورند سوابق هنری این دانشگاه چه بوده است.

منبع: تسنیم

لوگوهای دانشگاه فردوسی

از آغاز تا سال ۵۲ | از ۵۳ تا ۵۸ | از ۶۰ تا ۶۵ | از سال ۶۵ تاکنون

بخش سفارت‌ها در کتابخانه مرکزی ۱۳۵۵
جمعی از فارغ‌التحصیلان دانشگاه فردوسی ۱۳۴۵
جلسه عمومی کنگره هزاره شیخ طوسی با حضور چهره‌های برجسته دانشگاه فردوسی
تعدادی از دانشجویان دانشکده علوم سابق ۱۳۴۶
دکتر فیاض و دیگر اساتید در روز افتتاح دانشکده ادبیات مشهد ۱۳۳۴

چهره‌های ماندگار دانشگاه فردوسی

سید جلال‌الدین آشتیانی(۱۳۰۴-۱۳۸۴)

استاد دانشکده علوم معقول و منقول(الهیات) یکی از ۸چهره ماندگار دانشگاه فردوسی مشهد است. او در سال ۱۳۵۵ جایزه بنیاد فرهنگی البرز را برای آثار علمی و پژوهشی بسیارش دریافت کرد و در اسفندماه ۱۳۷۶ به‌عنوان «دانشمند برجسته» در فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران انتخاب شد. این استاد عرفان و فلسفه بیش‌از ۱۰۰ کتاب تألیفی و مقاله در کارنامه کاری خود دارد.

علی شریعتی(۱۳۱۲-۱۳۵۶)

استاد جامعه‌شناسی و فارغ‌التحصیل دانشگاه سوربن بود که بعدها به ایران آمد و توانست خودش را در قامت یک پژوهشگر دینی، مبارز، فعال مذهبی‌سیاسی و از نظریه‌پردازان انقلاب اسلامی در دوره پهلوی معرفی کند. او در سال ۱۳۴۵ و با درجه استادیاری رشته تاریخ در دانشگاه مشهد استخدام شد. شریعتی در دوران تدریسش، نگرشی نوین به تاریخ و جامعه‌شناسی اسلام عرضه کرد.

حسین سامی‌راد(۱۲۸۴-۱۳۶۵)

متخصص بیماری‌های کودکان، مؤسس درمانگاه رازی و انجمن تعاون بهداشتی برای مبارزه با بیماری سیفلیس، رئیس هلال احمر مشهد و رئیس انجمن حمایت از جذامیان مشهد بود. او را پایه‌گذار دانشگاه فردوسی مشهد می‌شناسند. درواقع دکتر سامی‌راد با همکاری عده‌ای از استادان مشهد و همکاری دانشگاه تهران توانست در سال ۱۳۱۹ آموزشگاه عالی بهداری را پایه‌گذاری کند. با تأسیس این آموزشگاه، پایه دانشکده پزشکی مشهد گذاشته شد و درنهایت هم در زمان ریاست او و با ایجاد دانشکده‌های ادبیات، الهیات و کشاورزی، دانشگاه فردوسی مجوز رسمی دریافت کرد.

غلامحسین یوسفی(۱۳۰۶-۱۳۶۹)

دکتر یوسفی علاوه‌بر تدریس در دبیرستان‌ها و نیز دانشگاه فردوسی مشهد، به ارائه مشاوره به معلمان ادبیات فارسی در آموزشگاه‌های مشهد هم می‌پرداخت. این چهره ادبی در سال ۱۳۳۸ اداره انتشارات و روابط دانشگاهی را تأسیس کرد، نشر کتاب‌های دانشگاهی را بنیان نهاد و در ایجاد چاپخانه دانشگاه بسیار کوشید. تأسیس دوره‌های فوق‌لیسانس و دکتری در دانشگاه فردوسی مشهد در سال ۱۳۵۶ با تلاش و همت او صورت گرفت.

سید محمد تقی فاطمی(۱۲۸۳-۱۳۷۴)

استاد تمام ریاضی، نخستین و تنها دارنده رسمی عنوان پروفسوری در دانشگاه فردوسی مشهد است. این چهره ماندگار همچنین نخستین کتاب‌های درسی ریاضی برای دانش‌آموزان را تألیف و تدوین کرده است. استاد فاطمی در ادامه با همکاری دوستانش ۲۶جلد کتاب ریاضی در موضوعات جبر، هندسه، مثلثات و مکانیک استدلالی برای دانشگاه‌ها و دبیرستان‌ها نوشت. او همچنین در تأسیس دانشکده فنی دانشگاه تهران و دانشکده علوم نقش بسزایی داشت.

کاظم مدیرشانه‌چی(۱۳۰۶-۱۳۸۱)

در سال ۱۳۷۷ که دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد افتتاح شد، برای تدریس به این دانشگاه آمد و برای نخستین‌بار، تدریس رسائل و مکاسب و کفایه را در مشهد آغاز کرد.

استاد مدیرشانه‌چی از دیماه‌ماه ۱۳۷۲ به‌عنوان استاد نمونه آموزش عالی کشور انتخاب و در سال ۱۳۸۱ به‌عنوان چهره ماندگار معرفی شد.

علی‌اکبر مجیدی فیاض(۱۲۷۷-۱۳۵۰)

مصحح و استاد ادبیات فارسی بود و در سال ۱۳۱۴ خورشیدی به‌سمت نخستین رئیس مؤسسه دانشسرای عالی منصوب شد. او همچنین توانست در سال ۱۳۲۳ دانشکده ادبیات مشهد را به دستور وزارت فرهنگ بنیان نهد. فیاض در دوره دانشجویی خود، از برجسته‌ترین دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه تهران بود تا آنجاکه در دوره بیماری استاد ملک‌الشعرای بهار، ارسوی او به‌جای وی به تدریس پرداخت. چشمگیرترین کار او «تصحیح تاریخ بیهقی» بوده است.

محمد واعظ‌زاده(۱۳۰۴-۱۳۹۵)

مؤسس دانشگاه مذاهب اسلامی و نخستین دبیر کل مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی بود. فعالیتش را سال ۱۳۴۲ با سمت معلم دانشکده ادبیات مشهد آغاز کرد و در همان سال به مرتبه دانشیاری رسید. این چهره ماندگار در سال ۱۳۴۷ به مقام استادی رشته علوم قرآنی و حدیث ارتقای رتبه یافت و تا رتبه ۲۱ استادی را نیز طی کرد. واعظزاده در سال ۱۳۸۱ به‌عنوان استاد نمونه کشوری و در سال ۱۳۸۲ به‌عنوان چهره ماندگار کشور انتخاب شد.

نخستین استادافتخاری دانشگاه فردوسی

سید محمود فرخ خراسانی، شاعر و ادیب سرشناس مشهدی با اینکه در دانشگاه فردوسی تحصیل نکرده بود و جزو جامعه علمی این دانشگاه نبود، تأثیرات عمیقی بر دانشکده ادبیات گذاشت؛ به‌طوری که نام او در تاریخچه دانشکده ثبت شده است.

در اتاحات اولیه محمود فرخ با دانشگاه فردوسی، از دل انجمن ادبی او برخاست. انجمنی که دکتر «علی‌اکبر فیاض» و «دکتر غلامحسین یوسفی» از استادان برجسته دانشگاه فردوسی و «محمدرضا شفیعی کدکنی»، دانشجوی وقت دانشگاه، به آن رفت‌وآمد داشتند. فرخ به دلیل نقش ارزنده‌اش در حوزه ادبیات، در سال ۱۳۵۳ از سوی دانشگاه فردوسی درجه دکترای افتخاری گرفت و بنا به قولی، اعطای دکترای افتخاری به استاد فرخ اعتباری بود که او به آن لباس بخشید. به گفته سلمان ساکت، دانشکده ادبیات مشهد با یاری و همکاری محمود فرخ و مهد ثابتی مجوز تأسیس گرفت، بنابراین استاد فرخ و مهد ثابتی را باید در کنار دکتر علی‌اکبر فیاض از بنیان گذاران دانشکده ادبیات به شمار آورد. نقش محمود فرخ در دانشگاه فردوسی تنها به اینجا ختم نمی‌شود. او کتابخانه کم‌نظیری داشت که همچون دریایی شگفت و شگرف، از جرعه جرعه کتاب‌ها حاصل آمده بود. فرخ در اواخر حیاتش، قصد کرد تا این گنجینه را بفروشد که دکتر «جلال متینی»، رئیس وقت دانشکده ادبیات ۱۷۸ جلد کتاب و ۱۸ نسخه خطی را در سال ۱۳۴۹ از محمود فرخ برای کتابخانه دانشکده خریداری کرد.

بخش‌های دیگر کتابخانه یک‌بار در سال ۶۰ و مرتبه دوم در سال ۸۱ از سوی خانواده‌اش به همین کتابخانه اهدا شد. در میان نسخه‌های خطی کتابخانه او، نسخه‌ای نفیس از دیوان حافظ به خط وصالی شیرازی و نسخه دیگری از تاریخ بیهقی به تصحیح و حواشی ادیب پیشاوری موجود است. افزون براین در سال ۱۳۹۴ به صورت اتفاقی از بین کتاب‌های محمود فرخ که در داخل کارتنی در کتابخانه دانشگاه محبوس بود، دیوان نوبافته نفیسی از ملک‌الشعرای بهار کشف شد که خود فرخ از آن کتابت و صحافی کرده بود و تاریخ شروع نگارشش به سال ۱۳۳۵ برمی‌گشت. این دیوان سال ۱۳۹۷ از سوی نشر هرمس منتشرشد.

نخستین نشریات دانشگاه فردوسی

نشریه «مجله دانشکده ادبیات مشهد» نخستین نشریه دانشگاه فردوسی است شماره اول این نشریه در بهار سال ۲۴ به چاپ رسید. نکته جالب در روند انتشار این نشریه، تغییر نام آن در گذر زمان است که بیشترین علتش، تغییر نام خود دانشگاه بوده است.

سال ۱۳۴۸ هم‌زمان با انتشار هفدهمین شماره، نام نشریه به «مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد» تغییر کرد. دومین تغییر نام در سال ۱۳۵۳ اتفاق افتاد که عنوان «دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد» برایش اختیار شده بود.

نشر نشریه از شماره ۵۷ تا ۶۴ با عنوان «مجلهٔ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد» و از شماره ۶۵، در بهار ۱۳۶۲ با نام «مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد» به چاپ رسید. از بهار ۱۳۸۲ با توجه به تخصصی‌شدن مجلات با عنوان «مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، تخصصی زبان و ادبیات» انتشار یافت. از سال ۱۳۸۸ (شماره ۱۶۴) نیز بنا به دستور وزارت علوم تحقیقات و فناوری مبنی بر تخصصی شدن مجلات براساس رشته‌های دانشگاهی، این مجله با نام «جستارهای ادبی (ادبیات و علوم انسانی سابق)» در حوزه زبان و ادبیات فارسی منتشر می‌شود. نشریه دانشکده علوم معقول و منقول مشهد، نخستین شماره این مجله در زمستان ۱۳۴۷ با عنوان «نشریه دانشکده علوم معقول و منقول مشهد» منتشر شد. بعد از آن، در چاپ نشریه، وقفه‌ای سه‌ساله افتاد تا اینکه در بهار ۱۳۵۱ دومین شماره آن با نام «نشریه دانشکده الهیات و معارف اسلامی» منتشر شد و تاحد منظم آن به صورت فصلنامه ادامه یافت. در سال ۱۳۵۸ پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مجله برای ۱۵ سال تعطیل شد تا اینکه در سال ۱۳۷۳ باتلاش دکتر سیدمهدی صانعی، رئیس وقت دانشکده، انتشار دوباره آن از سرگرفته شد.

در سال ۱۳۸۰ اداره کل مطبوعات داخلی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعلام کرد که مجله یادشده، در این وزارت، پرونده ندارد. حتی «نشریه دانشکده الهیات» را نام تلقی نکرد و از دانشکده خواست چند اسم پیشنهاد دهد. درنهایت مجله دانشکده الهیات مشهد با نام «مطالعات اسلامی» مجوز انتشار گرفت که تا به امروز به حیات خود ادامه داده است.

نخستین خیران دانشگاه فردوسی

پایه ورود خیران بازاری به دانشگاه فردوسی در زمان ریاست دکتر «عبدالرضا باقری» شکل گرفته است و از افراد خیراندیش دعوت می‌کند تا در هیئت‌امنای دانشگاه‌های منطقه شمال شرق کشور عضو شوند.

«علی باقرزاده(بقا)» نخستین خیری بود که سال ۱۳۷۷ برای عضویت در این هیئت دعوت شد. او با استقبال این دعوت را پذیرفت. ازاین‌رو مکان مناسبی برای حضورش در دانشگاه فراهم آمد تا هفته‌ای یکبار به دانشگاه بیاید. حاصل این رفت‌وآمد، دیدار او با دانشجویان و اعضای هیئت علمی و نیز آشنایی هرچه بیشتر با فضاهای دانشگاه و اطلاع از مشکلات دانشجویان بود. حضور مؤثر باقرزاده منجر به تشکیل ستاد «همیاران عمران دانشگاه» در سال ۱۳۸۰ شد که گروهی از خیران در آن عضویت داشتند.

«علی باقرزاده»، «سیدجواد شهرستانی»، «علی امیری پور»، «حمید مستشاری»، «محمد هادی‌زاده»، «محمود معاون»، «جواد رحیمیان»، «محمد گرجستانی»، «اکبر باقرزاده»، «حسن اسماعیل‌زاده»، «فرامرز یغمایی»، «حسن فقیه‌سبزواری» و بعضی از مدیران وقت دانشگاه اعضای نخستین این ستاد را تشکیل می‌دادند.

تأمین مسکن برای دانشجویان دختر، حرکتی بود که هیئت امنای همیاران در شروع کار خود به آن همت گمارد و توانست خوابگاهی با زیربنای حدود ۷۰۰۰مترمربع در محوطه پردیس بنا کند. حرکت بعدی ساخت خوابگاه برای متأهلان در مؤثر باقرزاده منجر به تشکیل ستاد «همیاران عمران دانشگاه» در سال ۱۳۸۰ شد که گروهی از خیران در آن عضویت داشتند.

پایه‌ریزی شد.

این بنیاد که در سال ۱۳۸۳ تشکیل شد، درحقیقت مؤسسه‌ای علمی، فرهنگی، غیرسیاسی و غیرانتفاعی است که از نظر تشکیلاتی مستقل از دانشگاه فردوسی مشهد است و هیئت‌امنای آن متشکل از بازاریان و تجار و اعضای دانشگاهی است.

کمک‌های مالی و درمانی به دانشجویان نیازمند، اهدای جایزه به دانشجویان برتر، تأمین خوابگاه برای دانشجویان در نقاط مختلف شهر از جمله خیابان فلسطین، ابوطالب، بولوار اندیشه بخشی از اقدامات انجام گرفته این بنیاد است. در موزه دانشگاه فردوسی، زیر عنوان اعضای ماندگار بنیاد دانشگاهی، نام استاد علی باقرزاده، استاد عباس حکیمیان و مهندس سیدجواد شهرستانی ثبت شده است.